

STUDIILE DOCTORALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: NOI MECANISME, NOI PROVOCĂRI

Stelian MANIC

Doctor în științe, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: stelianmanic@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2140-0591>

Gheorghe CUCIUREANU

Doctor habilitat în științe, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: cuciureanu.gheorghe@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2140-0591>

Ludmila MANIC

Doctor în științe, Universitatea Americană din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: ludmilamanic@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9418-4936>

În prezentul articol sunt analizate câteva aspecte ale noului cadru existent în Republica Moldova referitor la studiile doctorale ca urmare a aprobării în ultima perioadă a unui șir de acte normative, inclusiv care se referă la conferirea și confirmarea titlului științific de doctor. Acestea sunt comparate cu procedurile existente anterior, la nivel național, dar și cu bunele practici internaționale. Se constată multiple contradicții în actele aprobate, inclusiv în procedurile prevăzute, dar și standarde de calitate mai reduse comparativ cu cele existente în țările europene. Noul cadru stabilit în domeniu, coroborat cu alte tendințe în domeniul învățământului superior și a cercetării, ridică noi provocări în asigurarea calității activităților științifice din Republica Moldova. În acest context, autorii înaintează o serie de propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ și a procedurilor care să ateste calificarea științifică a personalului implicat în procesul de studii doctorale.

Cuvinte-cheie: doctorat, cercetare doctorală, titlu științific, provocări, reformare în învățământ, Republica Moldova.

DOCTORAL STUDIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: NEW MECHANISMS, NEW CHALLENGES

The article analyzes some aspects of the new existing framework in the Republic of Moldova regarding doctoral studies following the recent approval of a series of normative acts, including those related to the conferment and confirmation of the scientific title of doctor. These are compared with previously existing procedures, at national level, but also with good international practices. There are multiple contradictions in the approved acts, including in the procedures provided, but also

lower quality standards compared to those in European countries. The new framework established in the field, corroborated with other trends in the field of higher education and research, raises new challenges in ensuring the quality of scientific activities in the Republic of Moldova. In this context, the authors submit a series of proposals to improve the regulatory framework and procedures to certify the scientific qualification of the staff involved in the doctoral studies process.

Keywords: doctorate, doctoral research, scientific title, challenges, education reform, Republic of Moldova.

ÉTUDES DOCTORALES EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA: NOUVEAUX MÉCANISMES, NOUVEAUX DÉFIS

L'article analyse certains aspects du nouveau cadre en République de Moldova concernant les études doctorales suite à l'approbation récente d'une série d'actes normatifs, y compris ceux liés à l'attribution et à la confirmation du titre scientifique de docteur. Celles-ci sont comparées aux procédures existantes, au niveau national, mais aussi aux bonnes pratiques internationales. Il existe de multiples contradictions dans les actes approuvés, y compris dans les procédures prévues, mais également des normes de qualité inférieures à celles des pays européens. Le nouveau cadre établi dans ce domaine, corroboré par d'autres tendances dans le domaine de l'enseignement supérieur et de la recherche, pose de nouveaux défis pour garantir la qualité des activités scientifiques en République de Moldova. Dans ce contexte, les auteurs soumettent une série de propositions pour améliorer le cadre réglementaire et les procédures de certification de la qualification scientifique du personnel impliqué dans le processus de doctorat.

Mots-clés: doctorat, recherche doctorale, titre scientifique, défis, réforme de l'éducation, République de Moldova.

ДОКТОРАНТУРА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ, НОВЫЕ ВЫЗОВЫ

В данной статье анализируются некоторые аспекты новой структуры в Республике Молдова, касающиеся докторантуры после недавнего принятия ряда нормативных актов, в том числе связанных с присвоением и подтверждением ученой степени доктора. Они сравниваются с ранее существовавшими процедурами на национальном уровне, а также с передовой международной практикой. В утвержденных актах существует множество противоречий, в том числе в предусмотренных процедурах, но также и более низкие стандарты качества по сравнению с европейскими странами. Новая структура, созданная в этой области, которая подтверждается другими тенденциями в области высшего образования и научных исследований, ставит новые задачи в обеспечении качества научной деятельности в Республике Молдова. В этом контексте, авторы представляют ряд предложений по совершенствованию нормативной базы и процедур сертификации научной квалификации персонала, участвующего в процессе докторантуры.

Ключевые слова: докторантура, исследование по докторантуре, ученая степень, вызовы, реформа образования, Республика Молдова.

Introducere

În Republica Moldova are loc reformarea studiilor doctorale. Prin aprobarea Codului Educației în anul 2014, doctoratul a fost instituționalizat drept ciclul III al învățământului superior, organizat în cadrul școlilor doctorale, iar schimbările ce au loc cuprind toate componentele studiilor: admiterea, îndrumarea doctoranzilor, susținerea tezelor de doctorat etc.

Ulterior au fost aprobate un șir de acte subsecvente, inclusiv unele în anul 2019 care se referă la finalizarea studiilor doctorale și aprobarea conducătorilor de doctorat. Cât de coerent și argumentat s-a făcut aceste schimbări, în ce măsură au ținut ele de contextul național și bunele practici internaționale și au reușit ele să îmbunătățească calitatea și finalitatea studiilor doctorale? Încercăm în continuare să ne aducem contribuția la elucidarea acestor întrebări prin

analiza unor aspecte ce vizează studiile doctorale, în special din perspectiva actelor normative aprobate în anul precedent, după ce într-un articol anterior am analizat schimbarea cadrului privind studiile doctorale la nivel european. Drept material de studiu ne-au servit actele normative stocate în baza de date Legis.md și materialele publicate de către Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (ANACEC), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC) și Biroul Național de Statistică (BNS). Toate acestea au fost interpretate critic pentru a stabili schimbările produse și provocările cu care se confruntă în prezent sistemul studiilor doctorale din Republica Moldova.

Date generale privind doctoratul în Republica Moldova

În prezent persoanele care lucrează asupra tezelor de doctorat urmează două trasee de efectuare a cercetărilor doctorale și de susținere publică a tezelor: 1) cei admiși până în anul 2015 - prin intermediul secțiilor de doctorat a instituțiilor, susținerea tezelor în fața Consiliilor științifice specializate și un rol mai mare al ANACEC, care eliberează diplomele de doctor; 2) cei admiși la doctorat după anul 2015 – prin intermediul școlilor doctorale, susținerea tezelor în fața Comisiilor de doctorat și un rol mai mare al universităților, care eliberează diplomele de doctor. În continuare ne vom axa pe analiza cadrului ce se referă la al doilea traseu, dar nu înainte de a prezenta date generale privind doctoratul din Republica Moldova.

Numărul doctoranzilor înmatriculați la studii era, în anul 2018 (ultimul an pentru care BNS ne furnizează cifre) de 2037, dintre care 468 de peste hotare. Peste jumătate din doctoranzi sunt în științele sociale și economice, peste jumătate își fac studiile cu finanțare de la buget, aproape 55% sunt femei, peste 3/4 sunt la frecvență redusă [1].

Din 1993, de când funcționează sistemul de atestare a personalului științific și științifico-didactic

în Republica Moldova, și până în prezent, numărul persoanelor care au obținut titlu științific de doctor este de 4585, încă 566 titluri de doctor obținute peste hotare fiind recunoscute și echivalente la nivel național. Numărul cetățenilor străini care au obținut titlul de doctor în științe în Republica Moldova în aceeași perioadă este de 720, ei reprezentând 42 de țări [14]. În prezent, peste 2/3 din teze se susțin în universități; peste 2/3 din teze se susțin în drept, pedagogie, economie și medicină, chiar dacă în aceste domenii se publică până la 10% din articolele științifice recunoscute internațional.

Nu există date oficiale privind numărul total de persoane din Republica Moldova care dețin titluri științifice. Având la bază datele privind persoanele cu titluri (grade) științifice existente la începutul creării sistemului național de atestare a personalului științific și științifico-didactice (4208 doctori în științe, în 1995) și numărul persoanelor cărora li s-au conferit/recunoscut aceste titluri ulterior, și luând în calcul ratele generale ale mortalității și a emigrării, estimăm că în prezent în Republica Moldova există 7mii de deținători de titlu științific de doctor. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în Republica Moldova activau, în anul 2019, 1217 cercetători cu titlu științific de doctor.

Republica Moldova se află pe ultimele locuri în Europa după numărul titlurilor științifice și științifico-didactice conferite, atât în valori absolute, cât și în valori relative. Astfel, după numărul titlurilor științifice conferite anual la 100 mii locuitori, Republica Moldova înregistrează valori (5 titluri) de 2-7 ori mai reduse decât majoritatea țărilor europene, inclusiv cele din zona est-europeană (ex., Estonia și Lituania – câte 11 titluri, Polonia -13, România – 17, Cehia – 20, Slovacia – 28).

Comparând situația actuală în domeniul doctoratului cu cea de până la legiferarea doctoratului ca al 3-lea ciclu al învățământului superior, s-a constatat că **nu s-au produs schimbări esențiale,**

calitative în domeniul studiilor doctorale. Numărul doctoranzilor înmatriculați anual nu a scăzut în perioada respectivă, acest fapt datorându-se anumitor cerințe normative introduse și specificului susținerii tezelor în anumite domenii (instituții), care au atras noi doctoranzi, și nu unor strategii de dezvoltare a potențialului uman. Mai mult decât atât, se observă agravarea unor tendințe nefavorabile ce țin de **domeniul de studii** (concentrarea doctoranzilor în anumite domenii în detrimentul unor domenii tradiționale sau importante pentru Republica Moldova); **vârsta doctorandului** (îmbătrânirea persoanelor înmatriculate); **forma de învățământ** (creșterea preferinței pentru studiile cu frecvență redusă, în paralel cu altă activitate) ș.a.[5].

Conferirea și confirmarea titlurilor științifice

În anul 2019 a fost aprobată Metodologia de conferire și confirmare a titlurilor științifice (HG497/2019), care a evidențiat deosebiri între susținerea tezelor și confirmarea titlurilor științifice pentru persoanele care și-au făcut studiile în cadrul școlilor doctorale și în afara lor. Conform acestui act, se oferă mai multă autonomie și responsabilitate școlilor doctorale și organizațiilor din domeniile cercetării și inovării în procesul de conferire și confirmare a titlurilor științifice [8]. Metodologia conține însă o serie de neajunsuri ce se referă la termenii utilizați, corelarea prevederilor acestuia cu acte și cu bunele practici internaționale, dublări și ambiguități.

Chiar dacă Nota informativă la Metodologia aprobată stipulează că aceasta „se încorporează perfect în sistemul actelor normative și nu necesită modificarea sau abrogarea unor acte normative”, limitându-mă doar la două aspecte importante ale procesului de confirmare – consecutivitatea etapelor de confirmare și entitatea care conferă titlul, se observă următoarele:

- Codul cu privire la știință și inovare prevede, la art.75 g), că ANACEC „confirmă și conferă titlul

științific de doctor habilitat”, iar documentul aprobat indică că instituția organizatoare de programe de postdoctorat adoptă o decizie prin care conferă sau refuză conferirea titlului științific de doctor habilitat[2];

- Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, prevede, la pct. 177, 179 și 180, că propunerea Comisiei de doctorat se înaintează ANACEC pentru confirmarea titlurilor științifice, spre validare – ANACEC validează sau invalidează propunerea instituției care a înmatriculat studentul-doctorand și aprobă sau nu acordarea titlului de doctor – instituția care a înmatriculat studentul-doctorand conferă, prin decizia Rectorului, titlul științific de doctor și eliberează diploma corespunzătoare. În documentul aprobat consecutivitatea este alta: Comisia de doctorat propune acordarea titlului – instituția conferă titlul (până a confirma ANACEC-ul) – ANACEC confirmă titlul – instituția eliberează diploma [12].

Comisiile de experți pentru evaluarea tezelor lipsesc în textul Metodologiei, ceea ce, în opinia noastră, nu ține seama, de situația din Republica Moldova și de bunele practici internaționale. Necesitatea Comisiilor de experți pe domenii în evaluarea tezelor de doctorat este determinată de câteva elemente:

- **Asigurarea calității evaluării dosarelor și a tezelor de doctorat:** Comisia de profil în cercetare și inovare va fi formată din doar 9 membri care vor acoperi un număr limitat de specializări științifice. Conform Nomenclatorului specialităților științifice, care este utilizat în procesul de conferire a titlurilor științifice și a aprobării calității de conducător de doctorat, în Republica Moldova sunt 6 domenii, 37 ramuri, 111 profiluri și 399 specialități științifice [10]. Prin intermediul Comisiilor de experți (în prezent, la ANACEC – 15; la CNAA – 24) există mai mari posibilități ca dosarele și tezele să fie evaluate de specialiști cu preocupări științifice mai apropiate de

cele ale candidaților / tezelor. Chiar dacă va exista Registrul experților (ce pot fi antrenați în evaluare), nu este clară procedura selectării experților pentru evaluarea unui dosar, având în vedere că membrii comisiilor de profil sunt remunerați în raport cu volumul de expertiză efectuat (nu și pentru alte activități cum ar fi desemnarea unor experți pentru evaluare) și că ei se pot întruni nu mai frecvent decât o dată pe lună [13]. Totodată, în cazul selectării experților pentru fiecare dosar, calitatea unui dosar va fi decisă de către 1-2 experți și nu de către 10-12 (câți intră în prezent în Comisiile de experți), deci va fi mai subiectivă. Aceste aspecte, cât și dificultățile organizării procesului de evaluare prin intermediul Comisiilor de profil, pot cauza reducerea calității evaluării personalului științific;

– *Resursele umane și financiare disponibile:* ANACEC evaluează anual, prin intermediul Comisiilor de experți, în medie peste 650 dosare de atestare. Dintre acestea, doar pentru evaluarea a circa 200 dosare / teze la etapa de formare a Consiliului științific specializat, sunt remunerați separat experții evaluatori. Pentru examinarea celorlalte dosare, experții evaluatori din Comisiile de experți nu sunt remunerați expres, ci doar pentru participare la ședințe (2 ore pentru ședință). Dacă evaluarea va avea loc prin intermediul Comisiilor de profil și experților evaluatori selectați din Registrul experților, atunci cu fiecare expert va trebui de încheiat contract, iar fiecare dosar evaluat să fie remunerat. Acest fapt va contribui la creșterea substanțială a fondurilor necesare de alocat pentru efectuarea expertizei. Totodată, trebuie avut în vedere că structura ANACEC include o singură secție de evaluare a personalului științific, științifico-didactic și de abilitare cu drept de conducător de doctorat, cu 4 unități (inclusiv 3 funcții de specialist), și va fi foarte dificil ca un număr atât de limitat de persoane să identifice experți potriviți pentru fiecare dosar și să organizeze toată procedura (contractarea experților

individuali, transmiterea materialelor, recepționarea avizelor etc.);

– *Prevederile actelor normative:* Codul Educației prevede, la art. 115 funcționarea atât a Comisiilor de profil (alin.4), cât și a Comisiilor pe specialități (alin.6)[3]. Codul cu privire la știință și inovare stipulează, la art.75, lit. h), că ANACEC „constituie, prin concurs, comisiile de experți și cooptează în comisiile de experți, după caz, savanți străini cu renume”[2]. În conformitate cu Regulamentul de organizare și funcționare a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, ANACEC are dreptul „să înființeze consilii, comisii, grupuri de experți și alte platforme consultative pentru exercitarea atribuțiilor în domeniile sale de competență” (pct.10, alin.4) [11];

– *Experiența internațională;* În țările în care există structuri naționale pentru atestarea personalului științific și științifico-didactic, deciziile acestora se bazează pe recomandările Comisiilor de experți (de specialitate). Drept exemplu poate servi România, mai ales că multe din prevederile actelor noastre în domeniul studiilor doctorale au fost preluate de acolo. Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare din România are 35 comisii de specialitate, majoritatea formate din 15-25 membri [4].

– *Respectarea principiilor de funcționare a ANACEC:* Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare trebuie să fie înscrisă în Registrul European pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior, conform prevederilor Codului Educației. Pentru a se afla în acest registru, ANACEC trebuie să îndeplinească un șir de standarde și linii directoare acceptate la nivel european (ESG). Liniile directoare pentru standardul 3 Independență stabilesc drept condiție obligatorie pentru Agențiile responsabile de asigurarea externă a calității *Independența operațională*, care este explicată, după cum urmează: „*Definirea și punerea*

în practică a procedurilor și metodelor de lucru ale agenției, precum și numirea și desemnarea experților externi sunt efectuate în mod independent de careva părți terțe, cum ar fi instituțiile de învățământ, guvernele sau alte părți interesate” (pct. 3.3) [16].

Metodologia stipulează și o serie de **atribuții nespecifice pentru ANACEC** (transmisiunea online a susținerii tezelor, deținerea unui program propriu de antiplagiat și verificarea tezelor înainte de susținere, plasarea tezelor pe pagina oficială a Agenției și nu pe un site administrat de către aceasta etc.). Atribuțiile ANACEC, conform Codului Educației, Codului cu privire la știință și inovare și Hotărârii Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație se referă la evaluare și nu la asigurarea condițiilor de desfășurare sau la monitorizarea studiilor doctorale [2; 3; 11]. Bunele practici internaționale ne arată că: 1) autonomia universitară presupune unele obligațiuni ale instituțiilor, inclusiv asigurarea procesului de studii; 2) capacitatea de a organiza procesul de studii este o condiție indispensabilă pentru ca instituția să fie autorizată și acreditată ca instituție prestatoare de servicii educaționale. Spre exemplu, actele normative din România, care au stat la baza elaborării Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, din Republica Moldova prevăd examinarea tezelor de doctorat prin programe antiplagiat de către instituții. În plus, ANACEC nu dispune de resurse suficiente pentru ași asuma această nouă funcție. Astfel, structura Agenției include o singură secție de evaluare a personalului științific, științifico-didactic și de abilitare cu drept de conducător de doctorat, cu 4 unități (inclusiv 3 funcții de specialist), nici această nefiind completată cu personal din cauza nivelului scăzut de salarizare comparativ cu funcții din alte domenii de activitate care necesită același nivel de competență (deținerea titlului științific). Un sistem informatic care administrează tezele de

doctorat este complex, incluzând diverse categorii de informații și sisteme de legături între ele. ANACEC are 5 domenii majore de activitate pe care trebuie să le reflecte pe pagina sa oficială. Din aceste considerente, ar fi rațional să existe un site separat dedicat tezelor, administrat de ANACEC, iar pe pagina web oficială să fie indicat link-ul către acesta. O astfel de abordare corespunde experienței internaționale, dar și Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, din Republica Moldova, care la pct.163 prevede că „Teza de doctorat și anexele sale se publică pe un site administrat de autoritatea națională abilitată pentru confirmarea titlurilor științifice” [12].

Cerințele pentru obținerea titlurilor științifice în Metodologie sunt reduse în comparație cu cele pe plan internațional, nefiind indicată necesitatea recunoașterii internaționale a rezultatelor obținute nici măcar pentru tezele de doctor habilitat. Posibilitatea obținerii titlului de doctor habilitat fără a avea măcar o lucrare în cele mai importante 2 baze de date internaționale (Web of Science sau SCOPUS) devalorizează acest titlu. Cu atât mai mult că, pe plan internațional se consideră că lucrările care nu sunt publicate aceste baze de date sunt pierdute pentru știința mondială.

Nu este clar nici de ce a fost scoasă secțiunea „Sanționarea abaterilor de la **normele de bună conduită** identificate în procesul de confirmare a titlurilor” din Metodologie, propusă de ANACEC în versiunea inițială, în condițiile în care continuarea tolerării conflictelor de interese și a fraudelor științifice ar putea duce la distorsionarea valorilor și consolidarea mediocrității, respectiv, emigrarea din sistem a celor performanți și onești și degradarea mediului academic, cu consecințe nefaste asupra modului de guvernare în Republica Moldova. Respectarea bunei conduite este un element critic pentru studiile doctorale din Republica Moldova având în vedere tolerarea conflictelor de interese /

fraudelor științifice, determinată de mărimea redusă a comunității științifice, numărul limitat de specialiști pe profiluri științifice și de neglijarea factorului reputațional în Republica Moldova; existența unor domenii / specialități științifice în care tezele se susțin „mai ușor” – acceptarea tezelor plagiate, scrise de alți autori, fără noutate științifică, desemnarea în comisiile de susținere a tezelor de doctorat a unui cerc restrâns de persoane „comode”, marginalizarea persoanelor cu opinii critice; eficiența redusă a sistemului de evaluare a tezelor, în special în domeniile în care a crescut semnificativ numărul titlurilor științifice conferite în ultimele două decenii; lipsa unei mase critice de cercetători / factori de decizie, care ar dori schimbarea radicală a situației [6].

În alt caz, referitor la **denumirea titlurilor științifice conferite/confirmate**, Metodologia prevede că titlurile se confirmă pe domenii sau ramuri științifice din Nomenclatorul specialităților științifice, iar un Ordin anterior al MECC (nr. 1017/2018) stipula domenii de conferire a titlurilor care nu corespund domeniilor și ramurilor din Nomenclatorul specialităților științifice (în ultimul act nu sunt așa domenii/ramuri propuse prin Ordinul MECC ca științe ale sportului, științe ale pământului, antropologie, culturologie). În acest context, menționăm că în prezent în Republica Moldova autorizarea programelor de doctorat, concursul granturilor doctorale și aprobarea temelor de doctorat se fac conform specialităților științifice din Nomenclatorul specialităților științifice. În Nomenclatorul menționat, fiecare specialitate științifică este atribuită unui singur profil, unei singuri ramuri și unui singur domeniu științific. Însă, la aceeași specialitate pot fi efectuate cercetări care țin de diferite domenii ale științei. Spre exemplu:

- la specialitățile 166.01. *Ecologie* sau 166.02. *Protecția mediului și folosirea rațională a resurselor naturale* cercetările se pot referi la științele biologice, chimice sau geonomice;
- la specialitatea 156.01. *Îmbunătățiri funciare*

cercetările se pot referi la științele geonomice, științele ingineresti sau la cele agricole;

- la specialitatea 163.04. *Microbiologie* cercetările se pot referi la științele biologice sau la științele agricole etc.

Totodată, ordinul MECC nr. 1017/2018 prevede ca la fiecare specialitate să poată fi conferit titlu doar într-un singur domeniu. În condițiile organizării actuale a studiilor doctorale, aceasta ar conduce la limitarea cercetărilor. Astfel, la specialitățile 166.01 și 166.02 nu ar putea face cercetări doctorale specialiștii în științe chimice și geonomice, deoarece la aceste specialități se va conferi titlu doar în științe biologice și cercetările doctorale ar trebui să corespundă acestei ramuri a științei. Similară este situația și în cazul specialității 156.01 (la care nu ar fi putea face cercetări doctorale specialiștii din științele ingineresti și agricole) sau a specialității 163.04 (la care nu ar fi putea face cercetări doctorale specialiștii din științele agricole). În total, astfel de limitări în efectuarea cercetărilor ar exista, după calculele noastre, la 128 specialități din Nomenclatorul specialităților științifice.

Abordarea unui program de doctorat – un singur domeniu în care se conferă titlul științific, pe care se pare că vrea să o îmbrățișeze MECC, poate fi utilizată atunci când programele de doctorat corespund profilurilor sau ramurilor științifice (dar nu specialităților științifice, cum este în prezent), în care pot fi efectuate cercetări la diferite specialități (inclusiv la cele care, conform Nomenclatorului specialităților științifice, sunt încadrate la alte profiluri/ramuri). Spre exemplu, dacă programul de doctorat ar fi în științe agricole, atunci în cadrul lui ar putea fi efectuate și cercetări în îmbunătățiri funciare și în microbiologie, chiar dacă aceste 2 specialități în prezent formal nu sunt încadrate în domeniul Științe Agricole. În cazul organizării doctoratului pe programe suficient de mari (profiluri/ramuri științifice) ar putea fi soluționată și problema celor mai potrivite denumiri al titlului

științific conferit, prin acceptarea situației în care denumirea programului să coincidă cu denumirea domeniului în care se conferă/confirmă titlul (spre exemplu, absolvenții programului de doctorat la geografie ar obține titlul de doctor în geografie).

Aprobarea dreptului de conducător de doctorat

Conducătorul de doctorat reprezintă un element important al studiilor doctorale având în vedere gradul de individualizare a studiilor în acest ciclu al învățământului superior. Chiar dacă pe plan internațional și național s-au făcut eforturi de structurare a cercetărilor doctorale, conducătorul de doctorat are un rol crucial în calitatea tezei de doctorat, respectiv, în obținerea titlului științific. În anul 2019 a fost adoptată de către Guvern Metodologia aprobării conducătorilor de doctorat [9], analiza critică a prevederilor acesteia fiind dată mai jos.

Denumirea actului nu corespunde în cea mai mare parte conținutului acestuia. Aprobarea conducătorului de doctorat semnifică aprobarea unei persoane în calitate de conducător de doctorat la o teză. Această semnificație o putem deduce și din art. 94 (11) al Codului Educației la care se face referință ca temei de elaborare a acestui regulament, care indică că „În calitate de conducător de doctorat poate fi desemnată persoana care deține titlul de doctor sau doctor habilitat...” [3]. Chiar și p. 28 al Metodologiei aprobate indică că „Calitatea de conducător științific la o teză de doctor sau de doctor habilitat vizează perioada de la data numirii în această calitate până la data susținerii publice a tezei în fața comisiei de susținere publică a tezei de doctorat”. Conținutul Metodologiei însă se referă, în cea mai mare parte, la modul de obținere a dreptului de a conduce doctorate.

Codul cu privire la știință și inovare, la art. 75 și 76, indică în mai multe locuri că ANACEC evaluează dosarele de acordare a dreptului de conducere de doctorat[2]. Dacă considerăm că există contradicție

între Codul cu privire la știință și Codul educației, atunci se aplică prevederile ultimului act aprobat (art.7 (3) a Legii cu privire la actele normative) – Codul cu privire la știință și inovare (modificările acestea intrând în vigoare în 2018). Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea ANACEC prevede printre atribuțiile ANACEC „elaborarea metodologiei de aprobare a dreptului de a conduce doctorate și prezentarea acesteia Ministerului Educației, Culturii și Cercetării pentru a fi promovată spre aprobare de către Guvern” [11].

În Metodologia aprobată se folosesc diferite sintagme – „aprobare a conducătorilor de doctorat”, „aprobare a calității de conducător de doctorat”, „aprobare a exercitării calității de conducător de doctorat” și nu sunt date definițiile acestora (sau prin ce se deosebesc).

La p. 15 este indicat că „Membrii care fac parte din Comisia de profil evaluează...” , adică cei 9 membri ai Comisiei de profil în cercetare și inovare, prevăzuți să fie aleși conform Regulamentului Comisiilor de profil a ANACEC, vor evalua toate dosarele pentru aprobarea conducătorilor de doctorat? Este dificil și ca volum, dar și ca acoperire a domeniilor științifice. Este adevărat că în punctul următor se vorbește despre experți care evaluează dosarele (se pare că nu sunt corelate între ele actele și nu se cunoaște că în Comisia de profil nu intră experți evaluatori).

În Metodologie, la început se descrie cum se depune dosarul, cine înaintează, ce acte include, cum se examinează dosarul în cadrul Agenției, cum se adoptă decizia și se eliberează certificat, pentru ca ulterior să urmeze secția „Modalități și criterii de aprobare a calității de conducător de doctorat” (de parcă ceea ce a fost descris anterior nu ar constitui modalitatea de obținere a dreptului de conducător de doctorat). De fapt se face și aici o confuzie între acordarea dreptului de a conduce doctorate (ceea ce e descris la început) și aprobarea conducătorilor de doctorat la teze concrete (ceea ce e descris la secțiunea

indicată). Interesant este că după asta urmează încă o secție „Alte modalități de dobândire a calității de conducător de doctorat” în care iar este vorba despre dreptul de a conduce doctorate, a celor care devin doctori habilitați (dar deja apare termenul de dobândire)

La secția „Modalități și criterii de aprobare a calității de conducător de doctorat” se întâlnesc foarte multe prevederi care nu par să aibă nimic cu denumirea secției, de exemplu: „Un conducător de doctorat poate îndruma studenți-doctoranzi numai în profilul științific pentru care a obținut acest drept”; „Componența comisiei de îndrumare este stabilită de conducătorul de doctorat în urma consultării cu studentul-doctorand”; „Activitatea conducătorilor de doctorat, a membrilor comisiei de îndrumare și a membrilor comisiilor de doctorat se normează potrivit regulamentului instituțional de organizare și funcționare a studiilor superioare de doctorat, care stabilește modalitățile de remunerare a acestora, în conformitate cu legislația. Pentru fiecare membru al comisiei de îndrumare se stabilesc de la 12 până la 25 de ore academice pe toată perioada studiilor pentru un student doctorand îndrumat”; „Pentru fiecare teză de doctorat evaluată, inclusiv pentru fiecare ședință de susținere a tezei de doctorat, fiecărui membru al comisiei de doctorat i se stabilesc 5 ore academice” (!) etc.

Există și alte prevederi confuze / neclare. Astfel, „19. Exercițarea calității de conducător de doctorat, în urma evaluării dosarului sau a demersului Agenției privind confirmarea titlului științific de doctor habilitat, se aprobă prin decizia Consiliului de conducere al Agenției.” – din conținut se înțelege că Agenția înaintează un demers pe care Consiliul de conducere al Agenției îl aprobă. Din „29. Conducători de doctorat pot fi persoanele care au obținut calitatea de conducător de doctorat înaintea intrării în vigoare a prezentei Metodologii, precum și persoanele care obțin acest drept prin decizia Consiliului de conducere

al Agenției.” Ar reieși că persoanele care au obținut dreptul de conducător de doctorat înaintea intrării în vigoare a metodologiei nu ar fi fost aprobați prin decizia Consiliului de conducere a Agenției.

Modalitatea de recunoaștere și echivalare a dreptului de conducere a doctoratului obținută peste hotare, în vigoare până la adoptarea acestui act, a fost fără argumente eliminată.

Acordarea pe viață a dreptului de a conduce doctorate în condițiile obținerii relativ facile a acestui drept și fără obligația ulterioară de a face cercetări științifice comportă riscul scăderii nivelului de pregătire a conducătorilor de doctorat. E adevărat că și în alte țări aceste drept se acordă pe viață, dar acolo procedura de obținere este mai dificilă și există mecanisme de menținere a nivelului științific al conducătorilor. Spre exemplu, în România pentru obținerea acestui drept se susține o teză de abilitare în limba engleză (+acumularea unui punctaj care e posibil având lucrări serioase), iar o dată la 5 ani conducătorii de doctorat se evaluează.

Acordarea pe viață a dreptului de conducător a mai scos în evidență o problemă care nu este soluționată în Metodologie: ce se întâmplă dacă o persoană a obținut dreptul de a conduce doctorate la numărul maxim admis de specialități, iar el între timp și-a schimbat preocupările științifice și dorește să aibă acest drept la specialități în care are performanțe?

Până la urmă, dacă s-a dorit ca documentul să includă tot drumul pe care trebuie să-l parcurgă o persoană pentru a deveni conducător de doctorat la o teză, atunci ar fi trebuit să fie clar delimitate etapele din acest proces (acordarea dreptului de a conduce doctorate, acceptarea ca membru într-o școală doctorală, aprobarea proiectului doctoral înaintat la competiție, aprobarea în calitate de conducător la teza de doctorat ca urmare a admiterii unui doctorand care să realizeze proiectul doctoral) și să fie utilizate noțiuni distincte pentru fiecare etapă, explicate în conținutul actului, care să permită evitarea confuziilor.

În alt act aprobat anterior, *Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III*, conducătorilor de doctorat le sunt atribuite drepturi exagerate, în opinia noastră:

- propun școlii doctorale înmatricularea și exmatricularea studenților-doctoranzi (p.33);

- selectează candidatul la doctorat pentru o poziție vacantă (p.75);

- stabilesc conținutul și forma concursului de admitere (p.77);

- propun prelungirea programului de doctorat (p.87);

- stabilesc exclusiv și independent participarea unui student-doctorand la programul de pregătire avansată și alegerea elementelor de studiu din cadrul acestui program care trebuie urmate de către studentul-doctorand (p.146);

- apreciază viabilitatea proiectului prezentat și decid dacă studentul-doctorand poate continua cu programul de cercetare științifică, în conformitate cu proiectul prezentat și dezbătut public (p.149);

- au dreptul să primească rapoarte de activitate din partea doctoranzilor ori de câte ori solicită (p.188);

- au dreptul de a propune comisia de doctorat; de a selecta candidatul la doctorat pentru o poziție vacantă aflată sub îndrumarea sa și de a propune înmatricularea studentului-doctorand în urma procesului de admitere etc. (p.190) [12].

Prevederile discutabile din aceste acte se suprapun peste alte probleme de asigurare cu conducători de doctorat bine pregătiți, din care menționăm vârsta medie înaintată a acestora în unele domenii științifice și faptul că în majoritatea domeniilor cei mai mulți din actualii conducători de doctorat nu ar îndeplini standardele de abilitare dacă acestea ar fi stabilite la nivelul cerințelor din statele UE (ex., mulți din aceștia nu dețin măcar o lucrare în principalele baze de date internaționale – *Web of Science și Scopus*). Astfel, continuarea tendințelor

negative în privința conducătorilor de doctorat poate conduce la reproducerea unei resurse umane slab calificate de către conducătorii de doctorat cu performanță redusă; imposibilitatea desfășurării studiilor doctorale în profilurile / specialitățile cu vârsta medie înaintată a conducătorilor de doctorat; inhibarea creativității și gândirii critice a doctorandului în condițiile dependenței totale de conducătorul de doctorat și posibilitatea abuzurilor / manipularilor din partea acestuia, cu repercusiuni asupra nivelului competențelor profesionale și transversale ale doctoranzilor.

În afară de problemele discutate în procesul de analiză a actelor aprobate, în studiile noastre anterioare am descris o serie de probleme și provocări în domeniul studiilor doctorale ce țin de fragmentarea studiilor doctorale, resurse umane puține pregătite prin doctorat, rolul redus al cercetării științifice în programele de studii doctorale, subfinanțarea studiilor, disproporții structurale în pregătirea persoanelor pe domenii științifice, capacități și experiență insuficientă a instituțiilor / persoanelor cu funcții decizionale în domeniul studiilor doctorale ș.a. [5; 6; 7], care necesită soluții / ajustarea acestora în contextul aprobării noului cadru normativ, dar și a analizei experienței europene, efectuată în lucrările noastre anterioare.

Concluzii și implicații

Analiza efectuată a cadrului de reglementare a studiilor doctorale, în special a celor două acte aprobate în anul 2018, a scos la iveală o serie de neajunsuri, care coroborate cu problemele mai vechi ale sistemului (lipsa atractivității studiilor, subfinanțarea sistemului, îmbătrânirea potențialului uman), au potențial de reducere a calității finalităților doctoratului din Republica Moldova. Lipsa mecanismelor clare și coerente în privința mai multor aspecte a desfășurării și finalizării studiilor doctorale, slaba luare în considerare a realităților din Republica Moldova și a

experienței europene, contradicțiile existente în actele aprobate are potențial de a deubusola comunitatea academică și de a reduce atractivitatea studiilor doctorale. Neajunsurile evidențiate pot conduce la subiectivism și conflicte de interese, cu repercusiuni asupra performanțelor sistemului de studii doctorale.

În aceste condiții se impune abordarea în complex a întregului proces de desfășurare a programelor de doctorat care finalizează cu conferirea titlului științific de doctor. Este necesar, în special, de a vedea cadrul normativ ce reglementează studiile doctorale, în sensul eliminării neconcordanțelor și contradicțiilor și alinierii la bunele practici internaționale. Totodată, se impune reconfigurarea sistemului studiilor doctorale, pentru a-l face mai flexibil la schimbările externe și a stimula cercetarea doctorală, unele din posibilele elemente ale configurării constând în:

- elaborarea și implementarea unui set de măsuri pentru sporirea atractivității studiilor doctorale, inclusiv prin mărirea bursei doctorandului până la nivelul coșului minim de consum;

- acordarea statutului de cercetător stagiar doctoranzilor care au promovat în programul de cercetare științifică,

- elaborarea și implementarea unui set de măsuri în vederea stimulării doctoranzilor pentru specialitățile din domeniile științifice importante pentru Republica Moldova, inclusiv proiecte de cercetare-dezvoltare și burse mărite pentru doctoranzii din aceste domenii;

- introducerea în legislație a posibilității organizării doctoratului profesional în toate domeniile, ceea ce ar permite antrenarea în cercetare a practicienilor și deschiderea științei spre industrie, comerț, afaceri, servicii publice etc., contribuind la orientarea cercetării din Republica Moldova spre nevoile sociale și economice ale țării;

- elaborarea unor standarde de acreditare a școlilor doctorale care să reglementeze și să stimuleze crearea unor școli doctorale naționale ca structuri relativ mari și a unor parteneriate, care ar oferi

avantaje legate de promovarea interdisciplinarității și internaționalizării;

- dezvoltarea e-infrastructurii în domeniul studiilor doctorale ca parte a infrastructurii cercetării și educației (platforme de depunere a tezelor, baze de date a doctoranzilor, centru de verificare antiplagiat, transmisiunea susținerilor publice de teze, asigurarea accesului la bazele de date internaționale printr-o abonare unică, accesul la publicațiile naționale etc.);

- aprobarea și aplicarea adecvată a legislației privind buna conduită în activitatea științifică, inclusiv aprobarea unor organe de etică și deontologie profesională la nivel național.

Aceste și alte măsuri trebuie orientate spre atingerea uneori obiective general europene în domeniul studiilor doctorale, recomandate în raportul Comisiei Europene din 27 iunie 2011 [15]: asigurarea masei critice; formarea competențelor transferabile în cadrul programelor de studii; respectarea principiilor Cartei Europene a Cercetătorului și a Codului în domeniu; asigurarea doctoranzilor cu cunoștințe și capacități pentru a depăși hotarele disciplinelor științifice în vederea utilizării unor idei și metode noi; încurajarea tinerilor să efectueze o parte din cercetări în centrele științifice performante din străinătate; sprijinirea doctoranzilor ca o parte din timpul destinat studiilor să-l consacre obținerii unor deprinderi de lucru la întreprinderi.

Referințe bibliografice

1. *Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2018*. Biroul Național de Statistică, 02.05.2019. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6353> (accesat - 26.04.2020).

2. *Codul cu privire la știință și inovare*: nr. 259 din 15 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 125-129, 663 (republicat).

3. *Codul Educației*: nr. 152 din 17 iulie 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324, 634.

4. *Comisiile de specialitate ale CNATDCU*. Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU) din România. Disponibil: <http://www.cnatdcu.ro/paneluri-cnatdcu/> (accesat 15.03.2019).

5. CUCIUREANU, G., HOLBAN, I., MINCIUNĂ, V. *Evoluția studiilor doctorale în Republica Moldova: Crambe repetita?* In: Akademos. 2017, nr. 3, pp. 31-37. ISSN 1857-0461.

6. CUCIUREANU, Gh. *Noi considerente privind provocările pentru studiile doctorale din Republica Moldova*. In: Intellectus. 2018, nr.1, pp.91-99. ISSN 1810-7079.

7. CUCIUREANU, Gh., MARUSIC, G., MINCIUNĂ, V., CALLO, T., PIȘCENCO, M., DANILIUC, Al. *Atestarea științifică în anul 2018: sub semnul reformelor*. In: Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”. 2019, nr. 1 (52), pp. 15-23. ISSN 1857-0461. 10.5281/zenodo.2905026.

8. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Metodologiei de conferire și confirmare a titlurilor științifice*: nr. 497 din 23 octombrie 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.320-325, 728.

9. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Metodologiei aprobării conducătorilor de doctorat*: nr.326 din 18 iulie 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.246-248, 458.

10. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice*: nr.199 din 13martie 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.60-63, 253.

11. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare*: nr.201 din 28februarie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.68-76, 232.

12. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III*: nr.1007 din 10decembrie 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.386-396, 1101.

13. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu aprobarea Regulamentului comisiilor de profil ale Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare*: nr.327 din 18iulie 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.241-243, 438.

14. *Raport de activitate pe anul 2019*. Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, 2020. Disponibil: <http://anacip.md/index.php/ro/transparenta/consultari-publice-2> (accesat - 30.03.2020).

15. *Report of Mapping Exercise on Doctoral Training in Europe “Towards a common approach”*. European Commission, 27 June 2011. Disponibil: https://sisu.ut.ee/sites/default/files/doktorikool.humanitaarteadused/files/report_of_mapping_exercise_on_doctoral_training_in_europe.pdf (accesat - 26.04.2020).

16. *Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG)*. Conferința Ministerială de la Erevan, 14-15 Mai 2015. Disponibil: <https://enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Romanian%20by%20ARACIS.pdf> (accesat 15.03.2020).